

УДК: 81'255.4'4

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-85-101](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-85-101)

Ботвин Тетяна Михайлівна доктор філософії, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0001-8590-8664>

Пилипець Оксана Василівна викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0002-6083-3325>

Григошкіна Ярослава Володимирівна кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії і практики перекладу факультету філології, психології та іноземних мов, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0003-2180-0800>

ЛІНГВІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Рефлексії над питаннями перекладу літератури мають довгу історію, є полемічними та характеризуються подвійною опозицією. Йдеться про мову оригіналу/мову перекладу; оригінальний текст/перекладений текст. Ці полярності є не єдиною проблемою. Однак, незважаючи на варіації, одне явище залишається центральним – орієнтація на вихідний текст або на перекладений текст. Чергування цих двох підходів можна спостерігати як в індивідуальних, так і в колективних позиціях авторів перекладів літературних творів. Перший чинник стосується співвідношення практики і теорії. Перекладачі апостеріорі обґрунтовують вибір, зроблений у своїй перекладацькій діяльності, і встановлюють як теорію принципи, які визначають їхній вибір. Другий чинник пов'язаний із характером перекладених літературних текстів, які живлять їхнє відображення. Переклад, як і будь-яка інша дисципліна, містить мультидисциплінарні аспекти. Отже, це відносно нова дисципліна, принаймні з позиції теорії. Переклад передбачає насамперед наявність тексту іноземною мовою (мова Б), який

потрібно перекласти рідною мовою (мова А). Для цього перекладач повинен бути хорошим знавцем обох мов і вміти передати зміст тексту мовою А в повному обсязі. Він також повинен бути культурно обізнаний стосовно мови Б. Поняття стратегії і тактики / техніки перекладу відрізняються за об'єктами спрямування, рівнем когнітивних процесів та перебувають у гіпо-гіперонімічних відношеннях. Кожен переклад має свої труднощі. Вони бувають трьох видів: позатекстові, внутрішньотекстові, жанрові аспекти. У поданій статті описані проблеми перекладу драматичних творів, лірики та прози. Надано рекомендації щодо їхнього подолання. У статті також розглянуто ідею «транспозиції» культур (відповідно до підтекстів і значущих деталей), методи опису кореляції між культурами, способами життя та мислення, концепціями світу. Результати роботи показують, що майстерність перекладача залежить від його навичок у сфері лінгвофілологічного та лінгвокультурного перекладу, що передбачає не підміну оригіналу, а пояснення, інтерпретацію, контекстуалізацію, порівняння.

Ключові слова: специфіка перекладу, стратегія перекладу, тактика/ прийом перекладу, драма, поезія, проза.

Botvyn Tetiana Mykhaylivna PhD in philology, Associate Professor of Ukrainian Studies and Intercultural Communication Department, The Institute of Psychology and Social Protection, Lviv State University of Life Safety, Lviv, <https://orcid.org/0000-0001-8590-8664>

Pylypets Oksana Vasylivna Academic (teacher) of Ukrainian Studies and Intercultural Communication Department, The Institute of Psychology and Social Protection, Lviv State University of Life Safety, <https://orcid.org/0000-0002-6083-3325>

Hryhoshkina Yaroslava Volodymyrivna PhD in Philology, Senior Lecturer, Department of Theory and Practice of Translation, the Faculty of Philology, Psychology and Foreign Language, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, <https://orcid.org/0000-0003-2180-0800>

LINGUISTIC STRATEGIES IN LITERARY TRANSLATION OF FICTION: THE THEORETICAL ASPECT

Abstract. Reflections on the issues of literary translation have a long history, they are disputable and characterised by binary oppositions. The source language/target language are meant; as well as the original

text/translated text. As the terminology suggests, these polarities are not the only problem. However, despite the variations, one phenomenon remains relevant: the orientation towards the source text or the translated text. The alternation of these two concepts can be observed both in the individual and collective positions of authors of literary translations. The first factor concerns the correlation between practice and theory. Translators a posteriori justify the choices they make in their translation activities and establish the principles that regard their choices as a theory. The second factor is related to the nature of the translated literary texts that stipulate their representation. Translation, like any other discipline, has multidisciplinary aspects. Thus, it is a relatively new discipline, at least in terms of theory. Translation involves, first of all, the presence of a text in a foreign language (language B) that needs to be translated into a native language (language A). To do this, the translator must be a good speaker of both languages and be able to convey the meaning of the text in the language A in full. He or she must also be culturally aware of the language B. The concepts of translation strategy and translation tactics / technique differ in the target objects, the level of cognitive processes, and their relations are hypo-hyperonymic. Every translation faces its own difficulties. They can be of three types: extra-textual, intra-textual, and genre-related. This paper describes the problems of translating drama, lyrics and prose. Recommendations are given. The article also emphasizes the idea of “transposition” of cultures (respectively, subtexts and significant details) and represents the ways of describing the relations between cultures, ways of life, ways of thinking, concepts of the world. The results of the study show that translator’s workmanship depends on the skills in linguistic and linguistic-cultural translation that involves not substituting the original, but explaining, interpreting, contextualising, and comparing.

Keywords: specifics of translation, translation strategy, translation technique, drama, lyrics, prose.

Постановка проблеми. Твердження про мультидисциплінарність перекладу підводить науковий світ до множинності термінів: привласнення, перетворення, свобода, відтворення, нове виробництво, трансгресія, акультурація, маніпуляція, витіснення, відхилення, інтерпретація, заміщення, деформація, деконтекстуалізація. Переклад – це справді досвід множинності. Переклад та оригінал є частинами двох різнорідних культурних та мовних світів, керованих різними «репертуарами» (інтертекстуальність, соціальні та політичні норми, соціокультурні контексти тощо). Тому читання оригінального і перекладеного тексту не може бути тотожним.

Твердження, що читання тексту (вже множини, оскільки подвоюється перекладом) двома читачами з різних культур має бути однаковим, характерне для обмежувальної концепції читання. Але навіть у межах однієї культури текст уже не може зводитися до однієї інтерпретації. Перекладати, дбаючи лише про еквівалентність слів, означає ігнорувати читача і вірити, що можна мати повний контроль над текстом. У перекладі літературного тексту першим завданням двомовного перекладача є виявлення культурних референтів (культур), які сприяють кращій транспозиції соціокультурної атмосфери та національної специфіки вихідного тексту. Перекладач повинен довести досконалу лексичну творчість у процесі відновлення культурного контексту.

На відміну від читача оригінального тексту, монокультурний репертуар якого не ставиться під сумнів перекладеним текстом, читач перекладеного тексту повинен зіткнутися з іншим простором репрезентації – це відбувається принаймні тоді, коли перекладений текст не відповідає занадто етноцентричній меті перекладу. Прийнято вважати, що перекладений текст не може бути досконалим. Однак взаємодія між перекладеним текстом і читачем є певною мірою важливішою, ніж між оригінальним текстом і читачем (справді, елементи читацького репертуару перекладеного тексту будуть більш затребуваними, що сприяє залученню читача до конституювання твору). Взаємодія між текстом і читачем, безсумнівно, є динамікою, яка керує актом читання, тим, який найбільше сприяє досягненню естетичного ефекту.

Художній переклад завжди викликав багато питань та рефлексій. На думку фахівців, він є більш вимогливим, передбачає більш творче опрацювання тексту і потребує від перекладача підтримання цієї творчості. З іншого боку, переклад науково-технічних текстів передбачає роботу лише з типом тексту/дискурсу, в якому наявна термінологічна лексика. Іншими словами, стверджується, що будь-хто, хто добре володіє мовою і має глибокі технічні знання, може створити хороший технічний або науковий текст, тоді як людей, які могли б написати хороший роман або вірш, навіть рідною мовою, дуже мало.

Переклад – це складний феномен, пов'язаний із авторською рецепцією та, звісно, усталеними нормами теорії перекладознавства, тим більше, що він може бути як стримуючим, так і часто невловимим. Отже, в аспекті перекладацької діяльності постає питання кваліфікаторів, які треба використовувати під час перекладу різних літературних жанрів. З одного боку, перекладача сприймають як індивідуальну одиницю, як творця, а з іншого – часто очікують від нього «літературного смирення»

та «поваги» до мови перекладу. Тому з упевненістю можна твердити, що переклад літератури є надскладним, іманентним завданням, а шлях літературного перекладача не завжди визнається читачами.

Суттєвим викликом для перекладу художньої літератури є родова та жанрова різноманітність, залежно від того, що перекладається – лірика, драма чи епос – завдання перед перекладачем стоятимуть різні, різним, відповідно, буде і результат. Адже література не може бути чимось іншим, ніж видом вираження та застосування певних властивостей мови [1]. Форма літературного твору при цьому стає першоосновою і переважає над ідеєю, але знову ж таки форма тексту змінюється залежно від жанру.

Отже, стає зрозумілим, що перекладачі художньої літератури мають справу з різноманітними лінгвістичними проблемами, які відрізняються одна від одної залежно від спроб надати певної автентичності драматургічному тексту або від роботи з ліричними чи епічними жанрами. Іншими словами, різноманіття літературних родів і жанрів кидає виклик майстерності перекладачів.

З огляду на це, питання аналізу складників трьох літературних родів є провідним у цій праці. Результати аналізу дозволили б чітко побачити, яких саме дій від перекладача вимагають ці форми. У наукових колах лінгвісти досі говорять про неможливість передати мову ліричного твору, тобто літературний твір не підлягає перекладу. Якщо з цим погодитися, то виявиться, що літературний перекладач не ставить перед собою як єдину мету переклад з іноземної мови своєю рідною, а має глибші завдання. В перекладі літературного твору дуже важко відтворити абсолютно всі рівні інтерпретації.

Літературний твір є художнім витвором, адже він приховує в собі невловиму неоднозначність, невичерпність, неймовірність, яка вислизає навіть від найуважнішого носія мови. Її глибина прихована невідомістю, яка пояснюється безліччю інтерпретацій на всіх рівнях, інтерпретацій, які іноді різняться між собою і навіть є суперечливими.

Для повного розуміння нас може наблизити розгляд кожного з літературних родів, уточнення відмінностей, які їм властиві, розкриття завдань, які постають перед перекладачем. Важливо усвідомити відмінні риси, проаналізувати їхню специфіку. Що стосується особливостей, спільних для трьох родів, можна відзначити передусім підґрунтя, засноване на досвіді та творчому духові автора. Якщо переклад наукових, технічних, технологічних, ідеологічних чи інформаційних текстів можна здійснити без суттєвих відхилень у змісті, то невдалий

переклад літературного твору означає повну втрату його привабливості.

Незважаючи на спотворення, які можуть виникнути під час перекладу літературного твору, його зміст залишається певною мірою доступним, навіть якщо форма є істотною частиною повідомлення чи змісту. Власне кажучи, йдеться про втрату інформації, розмивання ідей, що може призвести до зміни сприйняття і, як наслідок, до нехтування мети, яку ставив перед собою автор художнього твору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ХХІ столітті у перекладознавстві відбувся так званий «культурний поворот» [2, с. 60]. У центрі уваги виявилися не лише питання походження перекладеного тексту, а й естетичні та ідеологічні проблеми, пов'язані з його сприйняттям в іншій країні, і ширше – концепція перекладу як міжкультурної комунікації [3, с. 11]. Цей «культурний зсув» також мав ранній і виразний вплив на перекладацьку діяльність фахівців художнього перекладу як ключовий аспект міжкультурного досвіду [4, с. 10].

У роботі над перекладом фахівці залучають різноманітні історичні, лінгвістичні та літературні контексти, а їхні дослідження торкаються широкого кола тем [5, с. 133].

Важливо створити цільовий текст, який матиме ті самі конотації для читача перекладу. В ідеалі переклад повинен виконувати ті ж естетичні функції, що й оригінальний текст. Сьогодні перевагу віддають функціональним перекладам. Конотації в них стосуються старих, добре відомих термінів і виражають експресію, емоційність, стилістичне значення тощо. Експресивне або підсилювальне значення слів змінюється з часом, причому кожен період (покоління) приписує їм інше значення, надає певним словам-інтенсифікаторам різного емоційного забарвлення. Крім того, певні слова, нейтральні з позиції їх систематичного вживання, можуть набувати конотативного значення в певному контексті.

Серед різних можливостей перекладу дослідники часто звертають увагу на стратегії відтворення культурних особливостей як типу культурного перекладу. Аналіз перекладацьких процесів культурних одиниць, точніше мовних утворень різних народів та культур, зосереджується здебільшого на проблемах, пов'язаних з актом перекладу цих літературних творів. Перекладачам доводиться долати мовні та культурні перешкоди, породжені психосоціолінгвістичними реаліями (національними реаліями) – власне в таких випадках перекладач вдається до культурної транспозиції [6].

Отже, робота над перекладом реалізується в межах різноманітних історичних, мовних та літературних контекстів, а дослідження

перекладознавців стосуються дуже широкого спектру концепцій і практик перекладу. Науковці-компаративісти почали досліджувати переклади літературних творів, щоб установити «беззаперечну інтермедіальність» перекладених текстів [7].

Згодом дослідницька робота перекладознавців зосереджувалася на аспектах рецепції, а перекладацька робота фокусувалася переважно на конкретних проблемах чи іманентності автора. Особливу увагу також приділяють лексико-семантичному аспекту перекладу [8, с. 161]. Загалом, попри велику кількість праць, присвячених лінгвістичним та культурним проблемам художнього перекладу, дослідження з теорії та практики перекладу за родовими та жанровими ознаками є рідкістю. Зважаючи на це, міждисциплінарність і плюралізм методологічних і теоретичних підходів є необхідними для перекладознавства, оскільки будь-який частковий підхід не дає змоги досягнути складності перекладу, а отже, і його природи [9, с. 23].

Ця стаття відображає досвід певних практик при роботі з оригінальними текстами. Теоретичні роздуми про загальні або специфічні аспекти художнього перекладу уможливають аналіз конкретних жанрів та окремих творів з історичної та лінгвістичної позицій, доповнюють його теоретичними питаннями та вивченням перекладацьких практик.

Мета статті – дослідження лінгвістичних стратегій перекладу художньої літератури, труднощів, які постають під час їх застосування, та шляхів їх подолання. Оскільки позатекстові та внутрішньотекстові проблеми достатньо вивчені, в роботі акцентуємо увагу на проблемах англо-українського перекладу за родовою приналежністю.

Виклад основного матеріалу. Переклад літератури (або художній переклад) охоплює переклад різноманітних творів – ліричних, драматичних, прозових. Це – найскладніший вид перекладу, адже читачі літературних творів дуже вимогливі. Вони очікують не звичайного перекладу, а фактичної транспозиції всього твору з однієї мови на іншу, із збереженням художніх якостей, авторського задуму і авторського стилю. Якщо в інших сферах перекладу між рядків можна знайти елементи прояву характеру і самовираження перекладача, то в літературній сфері висловлюватися дозволяється тільки оповідачеві. Перекладач повинен залишатися максимально стриманим і непомітним, поважати вихідний текст і суворо дотримуватися його духу.

Під стратегією перекладу розуміють «глобальне або загальне рішення», «план дій» фахівця перед початком перекладацького процесу,

а також локальне рішення відносно фрагменту тексту [10, с. 71], поняття «стратегія перекладу» і «метод перекладу» часто ототожнюються. На відміну від попереднього широкого тлумачення, поняття «техніка», «тактика», «прийом» перекладу стосується «всіх конкретних кроків перекладача» у процесі роботи над фрагментом тексту, окремим словом або словосполученням у межах заздалегідь визначеного загального рішення. Стратегія є складовою перекладацького процесу, його напрямком. Натомість, техніка перекладу / прийом / тактика як реалізація вибору перекладача є засобом обробки мікроелементів під час практичного перекладу, що безпосередньо впливає на цілісний результат. Дотримуючись позиції Р. Яаскеляйнен (R. Jääskeläinen 2016), О. М. Романюк, Р. А. Запотічна виділяють дві головні стратегії перекладу: одомашнення та відчуження [11, с. 128], хоча критеріїв розмежування значно більше (див. [10, с. 70-71]). Відмінності між стратегією та тактикою/ технікою перекладу включають спрямування на об'єкти різного характеру та контроль за різними рівнями когнітивних процесів [12, с. 30]. На основі проведеного огляду наукової літератури вважаємо доцільним у цій роботі вживати поняття «стратегії перекладу».

Безсумнівно, саме на літературній ниві по-справжньому виявляється майстерність перекладача. Важлива витонченість, з якою він вміє передати зміст оригінального тексту. Має значення, як йому вдається передати діалог персонажів іноземною мовою. Також важливо зробити описані події максимально захопливими і правдоподібними. На якість перекладу суттєво впливає особистість професіонала, його «нерациональні переконання», що формуються з дитинства і суттєво переважають (до 96%) серед різних вікових і соціальних груп населення, у тому числі серед науково-педагогічних працівників, які готують майбутніх перекладачів [13, с. 1063, 1066].

Причому найсильнішими перекладачами літературних творів є самі письменники. Часто вони також є експертами або певного історичного періоду, в який була написана перекладена книга, або знавцями кола інтересів, навіть життя і творчості певного автора. Вони знаходять саме ті слова, які найбільше відповідають часу, діяльності й авторському стилю.

Окреме питання – цілісність літературного твору. Він має початок і кінець, відображає природну еволюцію характерів і конфлікти між ними. Текст має бути перекладений скоординовано, щоб кожна його частина ідеально співвідносилася з усіма іншими.

Складним елементом перекладу є термінологія. Специфічна термінологія може змінюватися залежно від жанру художнього твору і

епохи, коли його було створено. Перекладач літературних творів повинен вміло оперувати різними наборами лексики – повинен знати неологізми, архаїзми, діалектизми тощо. Він повинен вміти підлаштовуватися під стиль різних письменників, що вимагає великого досвіду в перекладі такого типу.

Літературні тексти мають багато лінгвістичних особливостей, а також соціокультурних аспектів. Тому можна стверджувати, що переклад художньої літератури є одним з основних засобів комунікації між культурами. Переклад літературних текстів є непростим завданням, адже покликаний розв'язувати широке коло різноманітних завдань, що часто створює багато проблем для перекладача. Слово «переклад» походить від дієслова «перекладати», етимологія якого веде свій початок від латинського дієслова *«traducere»*, що означає «проходити» [14]. Найпоширеніше його значення – «передавати текст з однієї мови іншою». Саме визначення попереджає про проблеми перекладу, з якими зіткнеться філолог, адже для перекладу потрібно точно знати, як донести повідомлення, а для цього треба досконало володіти принаймні двома мовами, англійською й українською зокрема. Перекладач виконує функцію посередника між «автором-творцем і потенційними реципієнтами художнього твору» як представниками відмінних культур, преференцій та власного досвіду [15, с. 142].

Деякі перекладачі обстоюють поняття «неперекладності», коли йдеться про переклад текстів зі специфічними термінами, які не підлягають перекладу. У будь-якому випадку, коли між двома мовами існують культурні відмінності, домогтися успішного перекладу напрочуд складно (незалежно від компетентності перекладача в обох мовах). Проте «мистецтво невдачі перекладача» часто залежить від жанрових аспектів.

Проблеми стилю, з одного боку, залишаються слабкою стороною будь-якого перекладу. Коли перекладач відтворює іншомовний літературний текст рідною мовою, він створює свій власний бренд, але стиль не є витвором автора-перекладача. Автор не створює свого стилю, як не створює і своєї особистості. Швидше стиль може проявитися в перекладі у разі певних відмінних рис чи популярності. Одразу зазначимо, що є певні стилістичні елементи, які створюються з нуля. Таким чином, вони стають частиною літературної техніки автора. Існує також той факт, що історичні епохи розпізнаються за їх особливими та рекурсивними стилями. Ці стилі є пізнавальними лейтмотивами та проходять через століття і стають класикою. Тим не менш, стиль – це те, що відрізняє одного автора від іншого. Перекладачі обирають риторичні

фігури в передачі наявних образів та ідей. Образи, створені автором, можуть бути перероблені перекладачем, але не відтворені до деталей, отже, відбувається трансгресія перекладу.

Тим не менш, наведені нижче чинники стануть предметом цього дослідження, яке розглядає проблеми, пов'язані з кожним літературним родом.

Проблеми відтворення родової та жанрової специфіки літературного твору передусім стосуються відображення його сюжетної лінії, звучання, ритму та вираження ідеї. Особливо важливими є сюжет (оповідь, конфлікт, кульмінація та розв'язка), характеристики персонажів (їх послідовність, складність та індивідуальність) та орієнтація (просторово-часові межі). Так, під час перекладу театральних п'єс, жанрові межі яких непросто встановити, перекладач стикається з проблемами перетину різних жанрів, зокрема: драматичного мистецтва, візуального мистецтва, жестового та фізичного мистецтва, мистецтва з залученням аудиторії, драматичних риторичних запитань та перформансу.

Труднощі для перекладача виникають при відтворенні рівнів поетичного тексту, притаманних поезії особливостей. У ліричному творі рядок відіграє вирішальну роль. Достатньо просто перемістити кому, щоб вірш набув іншого значення. Визначальним для поета є рядок. Каденція і мелодія віршів повинні бути сумлінно опрацьовані автором на лінійному рівні. У віршах довжина рядка є частиною художньої форми. Перекладачеві не варто змінювати довжину рядків, тому що в більшості випадків поет використовував їх для створення ритмічних ефектів або звукового малюнка. Це частина його мови – елемент, якого просто немає у прозі [16].

У перекладі віршів ритміка є визначальним моментом, і тут перекладач повинен брати до уваги фонетичні особливості мови перекладу. Різні групи мов мають свої особливості. Очевидно, випадки алітерації, асонансу, співзвучності є вкрай важливими. Літературний перекладач, який працює над поезією, стикається з найбільшою перешкодою – першим словом вірша, яке зумовлює тип рядка, співзвучність, алітерацію, асонанс і консонанс. Кожний елемент рядка має бути підібраний у чіткому співвідношенні для створення музичної гармонії, ритму.

Якщо при перекладі не зважати на такі нюанси, ці елементи можуть зникнути. Тільки досвідчений перекладач спроможний відтворити ритм, який матиме ефект оригінального тексту і залишить автентичним зміст вірша. В такому випадку перекладач має власні межі

у використанні порівнянь, метафор, символів, що є засобами, за допомогою яких поет реалізовує ідеї твору, і від його майстерності залежить сам образ перекладеного вірша, асоціації, які він спровокує в читача. Серед цих асоціацій можна виділити звук, що є першим елементом, який зникає, коли йдеться про поетичне відтворення. З іншого боку, стиснення ідей може поступитися місцем деталізації. Оскільки перекладач намагається охопити всі викликані образи, останній може перейти до пояснення, використовуючи більше слів, ніж використав автор.

Робота над драматичним твором також може стати викликом для перекладача. Драматург будує свою п'єсу таким чином, щоб утримати увагу глядачів. І для цього від самого початку твір має пробуджувати певні емоції. Перформанс дає змогу аудиторії отримати уявлення про те, що відбудеться, ще до початку дійства. Найскладнішими елементами для перекладу твору драматичного мистецтва є іронія і сатира. Тому будь-який перекладач, який не зможе передати ці аспекти, заздалегідь втратить значну частину інтересу своєї аудиторії. У виставі глядачі спостерігають за постановкою, сценарієм і розвитком. Аудиторію тримають у напрузі авторські повороти, конфлікти. Вони створюють драматичне мистецтво, і саме їх має зберігати перекладач.

Інший важливий аспект драматичного тексту полягає в тому, що все базується на візуальному сприйнятті, тобто дія для глядача стає важливішою від текстової інформації. Костюми, фон, гра світла – все це має значення в розгортанні дії, оскільки допомагає зрозуміти твір. Якщо перекладач пропустить один із цих елементів, переклад стане неефективним. Ці елементи входять у соціокультурні та цивілізаційні рамки твору, і навіть невелике відхилення від оригіналу може породити неправильне тлумачення задуму твору. Справді, коли йдеться про драму, візуальне переважає над іншими аспектами. Вистава покликана підкорити глядача, і саме в драматичному жанрі контакт між героями та глядачем виявляється тіснішим і яскравішим, ніж в інших жанрах. До того ж, драматург більше нагадує поета, ніж прозаїка, в тому сенсі, що він деталізує, як і поет, репліки. Це свідчить про усвідомлення ним уподобань аудиторії. Перекладач, який ухиляється від цієї мети, неодмінно не впорається зі своїм завданням. Також драматург, який представляє п'єсу, прислухається до критики та реакції глядачів. Це – єдиний жанр зі спонтанною реакцією, тому він є чи не найскладнішим для перекладу.

Наступним викликом для перекладу художньої літератури можна

назвати прозу. При перекладі роману існують певні нюанси, які значно відрізняються від особливостей п'єси, по суті, заснованої на дії. Тобто п'єса представлена фізично і має певну безперервність у діях, але у драматичному жанрі – безліч обмежень, зокрема у тривалості дії, просторово-часових рамках і сюжеті. Проза, навпаки, менш обмежена і більш детальна. У жанрі роману сюжет є центром, навколо якого розгортаються конфлікт/історія, саспенс і розв'язка. У будь-якому романі має бути захоплива історія чи розповідь про події, які приковують увагу читача. Історія стає цікавішою, якщо автор розкриває свій талант оповідача, вдаючись до створення образів, символів, використання метафор. Спотворення цих елементів з боку перекладача призводить до неефективного перекладу. Плутанина в конфлікті спричиняє втрату інформації, яка, у свою чергу, може призвести до спотворення історії. Якщо історія відрізняється від ініціального тексту, якщо вона неповна або містить додаткові елементи, – відбувається неправильне тлумачення оригіналу.

Що стосується саспенсу, то це – техніка, створена для утримання уваги читача. Напруга є життєво важливим елементом оповідання. Тому перекладач повинен насамперед відтворити цей аспект. Коли саспенс змінюється або руйнується, оригінальний твір позбавляється сенсу.

Ще одним важливим елементом є персоносфера роману. Некоректний переклад деталізації героїв призводить до дезорієнтації в усьому творі. Створення персонажів та їхні ролі порушують дію в художньому творі. Отже, найбільш серйозна плутанина, яку може створити перекладач – це деформація персоносфери або мінімізація її ролі.

Особливо важливим при перекладі прози є збереження просторово-часових рамок. Автор обирає своє місце і свій часовий простір відповідно до обставин і панівної атмосфери роману. Помилкове сприйняття та неправильне уявлення про цю структуру ризикує створити інше враження про дії, які там відбуваються. Дія тісно пов'язана з місцем і часом, які невід'ємні від сюжету, створюючи разом необхідну цілісність. Якщо вони відсторонені або представлені неналежним чином, переклад втрачає сенс, відхиляється від цілей, поставлених автором.

Важливо розуміти, що відчуття місця, історичного періоду, пори року та часу доби не є прикрасами історії. Саме їх бачить і відчуває автор, коли пише. Вони також є основним засобом, за допомогою якого читач психологічно проникає в історію і переживає її з повним відчуттям фізичної присутності. У художній літературі цей феномен називається достовірністю.

Перекладач, який нехтує цими аспектами, не спроможний здійснити ефективний переклад.

Отже, практика перекладу не є простим завданням, тому що ефективний переклад потребує відповідних знань і виняткових навичок, які охоплюють усі професійні компетентності перекладача.

Переклад трактується як нелегка професія і як невід'ємна складова розвитку людства, «надзвичайно важлива діяльність у сучасному світі» [17, с. 7].

Труднощі перекладу мають три аспекти: текстовий, іманентний, родові / жанрові особливості.

Будь-яка мова розвивається синхронно і діахронічно. Чи не найпростіша стратегія перекладу в цьому сенсі є переклад з вихідної мови на цільову, якщо мови належать до однієї сім'ї. Впливи, які мова зазнала під час свого розвитку, можуть змінювати лексичний, граматичний, фонетичний склад мови. Саме тому правильний переклад повинен охоплювати не тільки лінгвістичний, а й міжкультурний аспект.

Висновки. Поняття «стратегія перекладу» перебуває у гіпогіперонімічних відношеннях з тактикою / технікою / прийомом перекладу і визначає загальний напрямок перекладацької діяльності. Переклад літератури – це особливий розділ перекладу зі значними викликами перед перекладачем. Як і в інших видах перекладу, текст не можна транскрибувати дослівно. Однак складніше зберегти творчий та уявний аспект твору, ідеально адаптуючи його до цільової мови. Літературний переклад передбачає здебільшого переклад художніх творів. Такий переклад повинен відповідати основоположним правилам. Насамперед потрібне досконале володіння обома мовами. Необхідно дотримуватися стилю письменника, зберегти загальну ідею і яскраві деталі – каламбури, інсинуації, фігури мови, вибір слів, культурологічні моменти. З огляду на складність описаної проблеми, виникають сумніви, чи можливо теоретизування літературного тексту, адже йдеться не лише про техніку перекладу, а й про іманентне сприйняття перекладача. Розбіжності між провідними позиціями є полемічними. Поняття теорії кардинально відрізняється залежно від типу ініціального тексту перекладу. Цей факт лише іноді береться до уваги або навіть сприймається. У цьому полягає причина непорозуміння між теоретиками. Прихильники вихідного тексту теоретично розуміють ідеологію перекладу. Вони будують принципи, засновані переважно на критиці перекладів і суб'єктивній оцінці їхньої якості. Підхід, який базується на нейтральному спостереженні за перекладеними текстами, спрямований,

наскільки це можливо, на систематизацію фактів і, відповідно, їх передбачуваність. Проте зв'язок між практикою і теорією істотно покращує якість перекладеної літератури.

Коли текст позбавляється своїх характеристик, він руйнується. Перекладач повинен усвідомлювати, що він перекладає не для задоволення, а для досягнення мети. Саме з цієї причини майбутнім перекладачам, які вирішили присвятити цій професії життя, необхідно мати базову підготовку та позбутися нераціональних переконань, стереотипів. Успіх будь-якої перекладацької практики залежить від виявлення вимог текстів.

Це дослідження, зосереджене на предметі перекладу, дало змогу запропонувати новий варіант визначення перекладу літератури (частково наслідуючи формулювання Дж. К. Кетфорда [17, с. 1, 20]): перекласти літературний текст – це створити іншою мовою новий текст, паралельний до оригінального тексту, з яким перекладач визнає певну спорідненість, досягненням якої фахівець реалізує своє покликання у власній культурі.

Таке визначення дає змогу, по-перше, описати літературний переклад порівняно з іншими видами перекладу, а по-друге, – описати переклад у співвідношенні з іншими формами літературної творчості. Окреслена проблематика є предметом більш глибокого дослідження, яке в перспективі включатиме аналіз кореляцій між перекладачами та письменниками. Це забезпечить краще розуміння практики перекладу художньої літератури.

Саме визначення попереджає про проблеми перекладу, з якими зіткнеться філолог, адже для перекладу потрібно точно знати, як донести повідомлення, а для цього треба досконало володіти принаймні двома мовами, наприклад, англійською й українською.

Література:

1. Лук'янова Г. В. Стилiстична специфіка художнього прозового тексту: образ оповiдача як основна органiзуюча категорiя. *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries*. Izdavnica "Baltija Publishing." Р. 547–571. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/mp/index.php/bp/catalog/download/207/5739/12019-1?inline=1> (дата звернення: 02.07.2023).

2. Кушнірова Т. В. Тип «множинного» наратора в оповiдній структурi художнього тексту. *Вiсник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2019. Вип. 83. С. 59–63. URL: <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2019-83-10>. (дата звернення: 02.07.2023).

3. Радзiвський В. Авторські вiдступи як репрезентація авторської позиції в новелах Леонiда Мосендза. *Синопсис: текст, контекст, медiа*. 2019. Том 25, № 1. С. 11–15. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-259x.2019.1.2> (дата звернення: 02.07.2023).

4. Гундорова Т. Література на полі медій – медії на полі літератури. *Література на полі медій: збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України*; ред. Гундорова Т. І., Сиваченко Г. М. Київ, 2018. С.7–11.
5. Бербенець Л. Деякі аспекти тлумачення термінів і понять у межах інтермедіальних студій. *Література на полі медій: збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України*; ред. Гундорова Т. І., Сиваченко Г. М. Київ, 2018. С.109–144.
6. Yumrukuz A., Irkhina J. Rendering linguistic and cultural realia in Ukrainian translation of English allusions. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки : зб. наук. праць*. Одеса : Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2022. № 34. С. 130-141.
7. Пешкова О.А. Складові елементи інтермедіальності в художньому тексті: когнітивно-нарративні аспекти. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 3. Т. 2. С. 21–25.
8. Пилипенко І. О. Лексико-семантичні заміни під час перекладу англомовних рекламних слоганів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. № 4. С. 159–163. URL: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-2/28> (дата звернення: 02.07.2023).
9. Wells C., Herman L., Vervaeck B. Handbook of Narrative Analysis. *The Modern Language Review*. 2006. Vol. 101, no. 4. P. 1074. URL: <https://doi.org/10.2307/20467036> (date of access: 18.07.2023).
10. Kyrychuk L. Translation strategies, methods and techniques: in pursuit of translation adequacy. *Research trends in modern linguistics and literature*. 2018. Vol. 1. P. 64–80. URL: <https://doi.org/10.29038/2617-6696.2018.1.64.80> (date of access: 18.07.2023).
11. Romaniuk O. M., Zapotichna R. A. The notion of translation strategy: the main principles. *International Humanitarian University Herald. Philology*. 2020. Vol. 1, no. 45. P. 125–128. URL: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.45-1.30> (date of access: 18.07.2023).
12. Андрієнко Т. Когнітивний аспект перекладацького дискурсу. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2016. Т. 3, № 1. С. 23–33. URL: <https://doi.org/10.29038/eejpl.2016.3.1.and> (дата звернення: 18.07.2023).
13. Shraida J. F., Khalaf M. H. Irrational thoughts of the translator's personality in assessing the quality of translation. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)*. 2020. Vol. 9, no. 4. P. 1063-1070. URL: <https://doi.org/10.11591/ijere.v9i4.20519> (date of access: 18.07.2023).
14. Jahn M. *Narratology 2.3: A Guide to the Theory of Narrative*. University of Cologne, 2021. URL: <https://www.researchgate.net/publication/344239602> (date of access: 18.07.2023).
15. Григошкіна Я. В. Художній переклад як спосіб інтерпретації літературного першоджерела. *Issues of Modern Philology in the Context of the Interaction of Languages and Cultures : conference proceedings International scientific and practical conference (December 27-28, 2019)*. Venice : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P. 141–146.
16. Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). Washington: American Psychological Association, 2020. URL: <https://doi.org/10.1037/0000165-000> (date of access: 18.07.2023).

17. Catford J. C. *A linguistic theory of translation* (Vol. 31). London: Oxford University Press, 1965. 103 p. URL: <https://archive.org/details/J.C.CatfordALinguisticTheoryOfTranslationOxfordUniv.Press1965> (date of access: 18.07.2023).

References:

1. Lukianova, H. V. (2022). Stylistychna spetsyfika khudozhnoho prozovoho tekstu: obrazopovidacha yak osnovna orhanizuiucha katehoriia [Stylistic specificity of artistic prose text: the image of the narrator as the main organizing category]. In *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries* (pp. 547–571). Izdevnieciba “Baltija Publishing.” <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-42> [in Ukrainian].

2. Kushnirova, T. V. (2019). Typ «mnozhynnoho» naratora v opovidnii strukturii khudozhnoho tekstu [Type of “multiple” narrator in the narrative structure of the artistic text]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Filolohiia – The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: “Philology”*, 83, 59–63 [in Ukrainian].

3. Radziievskiyi, V. (2019). Avtorski vidstupy yak reprezentatsiia avtorskoi pozytsii v novelakh Leonida Mosendza [Author’s digressionss as a representation of the author’s position in Leonid Mosendz’s short stories]. *Synopsys: tekst, kontekst, media – Synopsys: text, context, media*, 25(1), 11-15 [in Ukrainian].

4. Hundorova, T. (2018). Literatura na poli media – media na poli literatury [Literature in the field of media - media in the field of literature]. *Literatura na poli media: Zbirka naukovykh prats - Literature in the field of media: A collection of scientific works of the department of literary theory and comparative studies of the Taras Shevchenko Institute of Literature* (pp. 7-11). Kyiv [in Ukrainian].

5. Berbenets, L. (2018). Deyaki aspekty tлумatsennia terminiv i poniat u mezhakh intermedialnykh studii [Some aspects of the interpretation of terms and concepts within the framework of intermediate studies]. *Literatura na poli media: Zbirka naukovykh prats - Literature in the field of media: A collection of scientific works of the department of literary theory and comparative studies of the Taras Shevchenko Institute of Literature* (pp. 109-144). Kyiv [in Ukrainian].

6. Yumrukuz, A. A., & Irkhina, J. V. (2022). Rendering linguistic and cultural realia in Ukrainian translation of English allusions. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho: Lnhvistychni nauky - Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky: Linguistic Sciences*, 34, 130-141. [in Ukrainian].

7. Pieshkova, O. A. (2018). Skladovi elementy intermedialnosti v khudozhnomu teksti: kohnityvno-naratyvni aspekty [Constituent elements of intermediality in an artistic text: cognitive-narrative aspects]. *Transcarpathian Philological Studies*, 3(2), 21-25 [in Ukrainian].

8. Pylypenko, I. O. (2020). Leksyko-semantychni zamyny pid chas perekladu anhlomovnykh reklamnykh slohaniv [Lexico-semantic substitutes in the translation of english advertising slogans]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii – Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University, series Philology. Social Communications*, 2(4), 159–163. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-2/28>

9. Herman, L., Vervaeck, B. (2019). *Handbook of Narrative Analysis*. 2nd ed. Lincoln: University of Nebraska Press.

10. Kyrychuk, L. (2018). Translation strategies, methods and techniques: in pursuit of translation adequacy. *Research trends in modern linguistics and literature*, 1, 64–80. <https://doi.org/10.29038/2617-6696.2018.1.64.80>

11. Romaniuk, O. M., & Zapotichna, R. A. (2020). The notion of translation strategy: the main principles. *International Humanitarian University Herald. Philology*, 1(45), 125–128. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.45-1.30>

12. Andrienko, T. (2016). Cognitive aspect of translation discourse [Kohnityvnyi aspekt perekladatskoho dyskursu]. *East European Journal of Psycholinguistics*, 3(1), 23-33. [in Ukrainian].

13. Shraida, J. F., & Khalaf, M. H. (2020). Irrational thoughts of the translator's personality in assessing the quality of translation. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)*, 9(4), 1063-1070. <https://doi.org/10.11591/ijere.v9i4.20519>

14. Jahn, M. (2021). *Narratology 2.3: A Guide to the Theory of Narrative*. University of Cologne. URL: <https://www.researchgate.net/publication/344239602>

15. Hryhoshkina, Y. V. (2019). Khudozhnii pereklad yak sposib interpretatsii literaturnoho pershodzherela [Literary Translation as a Way of Interpreting a Literary Source]. *Issues of Modern Philology in the Context of the Interaction of Languages and Cultures: conference proceedings, International scientific and practical conference December 27-28, Venice*. (pp. 141–146). Izdevnieciba «Baltija Publishing» [in Ukrainian].

16. American Psychological Association (2020). *Publication manual of the American Psychological Association* (7th ed.). <https://doi.org/10.1037/0000165-000>

17. Catford, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation* (Vol. 31). London: Oxford University Press. 103 p.